

18e jaargang

nummer 10

oktober 1982

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

W A T V O O R E E N W I N T E R S T A A T

E N G E L A N D T E W A C H T E N ?

In Groot-Brittannië is de winter van 1978 op 1979 de geschiedenis ingegaan als de "*Winter of discontent*", de "*winter der ontevredenheid*". In de loop van de voorafgaande herfst reeds volgde de ene staking op de andere. Toen rond de jaarwisseling de vrachtwagenchauffeurs voor een loonsverhoging ten strijde trokken en niet alleen bij de eigen bedrijven postten, maar ook bij firma's die niet of nauwelijks bij het konflikt waren betrokken, werd het Britse economische leven schier verlamd en stapelden voor de Labourregering van premier Callaghan zich vrijwel onoverkomelijke moeilijkheden op.

Staat het land thans een nieuwe winter van ontevredenheid te wachten? Ja, zo heeft Rodney Bickerstaffe, de sekretaris van de N.U.P.E. 1), de vakbond van overheids personeel, verklaard, ja, tenzij de regering-Thatcher alsnog een bevredigende oplossing zou weten te vinden voor het loonkonflikt in de gezondheidszorg, waaraan wij in het vorige nummer van "Daad en Gedachte" reeds aandacht hebben besteed.

Rodney Bickerstaffe, die er op wees dat zowel de mijnwerkers als het personeel van de waterleidingbedrijven op het punt stonden om looneisen te stellen 2), is niet de enige die voorspeld heeft dat de komende maanden rijk aan arbeidskonflikten zullen zijn. Velen beschouwen de *a k t i e - d a g* van de Britse vakbeweging op 22 september j.l. als het eerste begin van een verzet, dat in de komende weken en maanden veel feller nog dan tot dusver op zal laaien en dat direkt tegen het beleid van het Conservatieve kaibet gericht zal zijn.

Welke waarde moet er aan dit soort voorspellingen worden gehecht? Wij willen een poging doen de dingen op een rijtje te zetten. Dat kan alleen, wanneer wij om te beginnen een blik werpen op de thans bestaande industriële verhoudingen in Engeland en op de positie van de Britse vakbeweging.

1) N.U.P.E. = *National Union of Public Employees*.

2) Van Bickerstaffe's voorspelling werd o.a. op 12 september j.l. melding gemaakt door de *Sunday Times*.

Van Clement Attlee tot en met Jim Callaghan hebben a l l e na-oorlogse regeringen in Groot-Brittannië met wisselend succes gestreefd naar een goede verstandhouding en een vruchtbare samenwerking met het overkoepelend vakverbond *T.U.C.* Dat geldt, ondanks een schijn van het tegendeel, zelfs voor de regering Heath in 't begin van de jaren '70. Maar het huidige kabinet heeft volledig met die traditie gebroken. Mevrouw Thatcher beschouwt de vakbonden als even zovele obstakels voor de vrije markteconomie waarmee zij Engeland wil opzadelen en haar houding ten opzichte van de vakbeweging getuigt zowel van minachting als van onverholen vijandschap. Heel duidelijk kwam die vijandschap nog eens een keer tot uiting in twee artikelen die *John Hoskyns*, tot voor zeer kort één van haar adviseurs, dezer dagen publiceerde in het dagblad *The Times* 3). De bewuste stukken wemelden van pure vooroordelen, vergeleken waarbij de Conservatieve denkbeelden omtrent de vakbeweging uit de jaren '70 hoogst onschuldig kunnen worden genoemd. Als gevolg van die vijandschap - voortspuitend uit een volstrekt onbegrip voor wat in werkelijkheid de rol en de functie van de vakbeweging is - zijn de bonden hoe langer hoe meer in een hoek gedrongen.

De regering-Thatcher streeft naar een zo laag mogelijke prijs van de arbeidskracht. Onlangs heeft zij de *Fair Wages Resolution* van 1891 ingetrokken, waarmee beoogd werd de arbeider te beschermen tegen ál te brutale uitbuiting, een resolutie die notabene door het Conservatieve ministerie-Salisbury bij het parlement werd ingediend. Norman Tebbit, de huidige minister van werkgelegenheid, zou graag nog een stap verder gaan door het buiten werking stellen van de liberale wetgeving van 1906 waarmee getracht werd een te geringe beloning van ongeorganiseerden tegen te gaan. Inmiddels is onder het zittende kabinet een wet van kracht geworden waarbij het verboden is om sympathiestakingen uit te roepen. In hetzelfde vlak zijn nog scherpere maatregelen in voorbereiding.

De houding van de regering-Thatcher ten aanzien van de vakbeweging heeft ertoe geleid dat ook deze met een traditie heeft gekapt. Sinds de dagen van Walter Citrine hebben alle sekretarissen-generaal van de TUC geijverd voor een 'respektabele' vakbeweging waarnaar én door de ondernemers én door de regering (van welke kleur dan ook) zou worden geluisterd, voor zover daarvan al niet veel eerder, ja zelfs in de vorige eeuw reeds, sprake was. Nadat mevrouw Thatcher drie jaar lang er blijk van heeft gegeven dat zij tot luisteren niet bereid is, neigt de vakbeweging tot de konklusie, dat zij van haar kant er dan maar beter het zwijgen toe kan doen. Vandaar dan enkele bonden hebben voorgesteld, dat de TUC zich zou terugtrekken uit de *National Economic Development Council*, de nationale raad voor het economische beleid, een overlegorgaan van de vakbeweging, de overheid en het ondernemerdom, twintig jaar geleden ingesteld onder 't Conservatieve ministerie van Harold Macmillan. Vandaar ook dat er geluiden opgaan dat de vakbondsvertegenwoordigers voor alle soortgelijke overlegorganen zouden moeten bedanken. Robert Taylor, één van de redakteuren van het weekblad *The Observer*, konstateerde op 5 september j.l. dat "onder druk van wat er gebeurt de TUC uit de onderhandelingsruimten en de straat op wordt gedreven".

Moet dit zó worden verstaan, dat de Britse vakbeweging als gevolg van

3) "What are the unions for?" en "The corrupting power of immunity", respektievelijk in *The Times* van 1 en 2 september 1982.

Thatcher's vijandschap zich voorbereidt op een strijdbare opstelling? Moet de aktiedag van woensdag 22 september als een eerste symptoom van deze strijdbaarheid worden gezien? Het antwoord moet naar onze mening ontken- nend luiden en wel om een reden die door Robert Taylor zelf is aangegeven: "*De TUC zal de periode Thatcher overleven*". De Britse vakbeweging zal ook in de toekomst haar funktie in de burgerlijke maatschappij moeten vervul- len en deswege moet zij zich ook thans overeenkomstig die funktie gedragen.

Tot op heden toe heeft de TUC, terwille van haar achterban weliswaar, voortdurend over een op handen zijnde konfrontatie met de regering gespro- ken, maar niettemin tegelijkertijd haar uiterste best gedaan om mevrouw Thatcher 't bewijs te leveren dat er geen beter instituut is om de werken- de klasse onder de duim en in het gareel te houden dan juist de vakbewe- ging. Dat de eerste minister en haar naaste medewerkers de ondubbelzinnige tekenen niet verstaan hebben is zeker niet de schuld van TUC-sekretaris Len Murray of van diens kollega's van de algemene raad van het Britse vak- verbond. Om dat in te zien behoeft men zich slechts te herinneren dat zij het zijn geweest die de stakende treinmachinisten tot de orde hebben geroe- pen en een einde hebben gemaakt aan hun aktie. Sindsdien heeft de positie van de TUC geen wezenlijke verandering ondergaan, ook al lijkt het alsof het vakverbond door zich achter de stakende gezondheidswerkers te scharen opeens een andere koers is gaan varen. In werkelijkheid is daar geen sprake van en de aktiedag van de 22ste september is niet het voorpostengevecht van de nu waarachtig beginnende slag met de regering doch een wanhopige poging om een dergelijke slag koste wat het kost te verhinderen.

Na aan de treinmachinisten een verpletterende nederlaag te hebben toe- gebracht, is de TUC vrijwel terstond begonnen met het zwaard te kletteren. Er bleef de vakbeweging weinig anders over. Ze moest, zoals John Cunning- ham in *The Guardian* van 3 september schreef, noodzakelijkerwijze "*een ron- de van de regering winnen*" wilde zij het vertrouwen van haar achterban niet kwijtraken. Ze kon zich een dergelijk optreden als tegen de treinma- chinisten eenvoudig niet meer veroorloven. Om de schijn van strijdbaarheid op te houden, diende zij de eerste de beste gelegenheid aan te grijpen. De strijd van de gezondheidswerkers was er een, die haar als het ware op een presenteerblaadje werd aangeboden.

De gelegenheid was in zekere zin uniek: in een periode, dat in Groot- Brittannië de werkgelegenheid voortdurend kleiner werd en het aantal banen bij tien- en honderdduizenden tegelijk verminderde, nam in de afgelopen drie jaar het aantal werkenden in de gezondheidszorg met 47.000 toe en het steeg daarmee tot bijna een miljoen. Leidde de werkloosheid tot een leden- verlies van de vakbeweging van circa twee miljoen, de bonden in de gezond- heidszorg zagen hun ledental juist groeien. Dat kwam niet alleen doordat het personeel van de nationale gezondheidszorg voortdurend werd uitgebreid, het kwam ook doordat zich daarbij een mentaliteitsverandering voordeed. Tien jaar geleden was nog niet de helft ervan bij een vakbond aangesloten en van die wél georganiseerden was slechts een kleine minderheid enigerma- te militant. De bittere lage bezoldiging, ver achterblijvend bij de infla- tie, bracht daarin een grondige wijziging en maakte ook, dat de betrokken bonden onder druk van de leden zich strijdbaar opstelden. Die opstelling was er een, waarbij zij zich gesteund wisten door de sympathie van het pu- blik.

Door de zaak van de gezondheidswerkers tot haar eigen zaak te maken kon de Britse vakbeweging, zonder daarbij al te veel risico's te lopen, de

averij herstellen die zij tijdens het konflikt bij British Rail had opgelopen. De wijze waarop zij dat deed bewees, dat zij - verre van het op een werkelijk gevecht met de regering te willen laten aankomen - slechts op een schijngevecht uit was, waarmee zij zich de schijn van strijdbaarheid kon verwerven.

Haar oproep om op 22 september met een staking van é é n uur de aktie van de gezondheidswerkers te steunen, kan niet anders worden gekarakteriseerd dan als een poging om de Britse arbeiders stoom te laten afblazen in een situatie die zowel door de regering als door het bedrijfsleven als hoe langer hoe explosiever werd ervaren.

De ietwat emotioneel geladen verklaringen van Murray 4) kunnen geen ogenblik het feit verbloemen, dat een werkonderbreking waarvan tevoren vaststaat dat ze niet langer dan een uur zal duren, alsmede een wat ludieke demonstratie in Hyde Park, voor de overheid géén serieuze bedreiging vormt. Om de demonstranten in Hyde Park uit alle delen van Groot-Brittannië naar Londen te vervoeren b l e v e n de treinen rijden. De aktiedag werd nadrukkelijk n i e t als een ondernemen t e g e n de regering aangekondigd, maar als een bewijs van sympathie v ó ó r de gezondheidswerkers. Het mag waar zijn dat door sommigen, in strijd met de bedoeling van de TUC, twee uur gestaakt werd inplaats van één, dat hier en daar de gezondheidswerkers niet bereid waren voor noodgevallen dienst te doen, zoals het vakverbond had gevraagd en dat de mijnwerkers onder andere er een staking van 24 uur van maakten en dat Arthur Scargill van de mijnwerkersbond zich wel degelijk tegen 't regeringsbeleid keerde. Dat alles vermocht weinig of niets af te doen aan het hoogst onschuldige karakter der demonstratie.

De gas-, water- en elektriciteitsvoorziening, zowel aan de industrie als aan partikulieren werd, op nadrukkelijk bevel van de TUC niet stopgezet, wat wél 't geval was toen er bij de genoemde dienstverlenende bedrijven de afgelopen jaren "wilde" akties van het personeel plaats vonden.

Vóór de met spanning tegemoetgeziene datum van de 22e had de minister van de sociale diensten, Norman Fowler, te kennen gegeven dat hij niet bereid was voor de druk van de vakbeweging te kapituleren en dat, als 't kabinet dat wél mocht doen, hij z'n ontslag zou aanbieden. Maar die woorden waren ingegeven door een verkeerde beoordeling van de werkelijkheid en het daarmee verband houdende misverstand, dat de TUC het op een konfrontatie met de overheid wilde laten aankomen. Toen het tegendeel bleek kon Fowler naar waarheid vaststellen, dat de aktiedag van de TUC op de regering geen enkele indruk had gemaakt. Met die waarheid was het geenszins in strijd dat de vakbeweging de aktiedag een groot succes noemde. Het was inderdaad een succes - niet van de arbeiders maar van de TUC - juist omdat het gezag van de regering er niet door wankelde, het - morele - gezag van de vakbeweging niettemin in belangrijke mate werd hersteld.

In Congress House, het hoofdkwartier van de TUC, wilde men, gelet op de economische crisis, de stijgende werkloosheid, de vele daarmee samenhangende bedankjes voor de bonden, de vrees voor ontslag ingeval men voor bepaalde eisen in beweging zou komen, enz. enz. geen écht gevecht met de regering, niet van de TUC en nog veel minder van een eventueel zelfstandig optredende achterban. Want een zelfstandig optredende achterban zou, daar

4) Ze werden o.a. weergegeven in de *Financial Times* van 10-9.

maakten de bestuurders zich geen illusies over, maar al te gauw de grenzen overschrijden waarbinnen de vakbeweging zich nu eenmaal als vakbeweging moet bewegen. Dat kon met des te meer zekerheid worden aangenomen, omdat de vakbeweging in één opzicht zelf ook een stap buiten die grenzen diende te zetten, paradoxaal genoeg, juist om de achterban uiteindelijk binnen die grenzen te kunnen houden. Sympathiestakingen, zoals ze voor de 22ste september waren gepland, zijn namelijk, zoals we hierboven zagen, ongeoorloofd en door de aktiedag te organiseren kon de TUC en konden de aan de oproep gehoor gevende bonden voor de rechter worden gedaagd. Maar de vakbeweging kon niet anders of zij moest dat op de koop toe nemen. Dat er na de 22ste geen enkel rechtsgeding is aangespannen bewijst o.i. dat men er begrip voor heeft opgebracht, dat nood nu eenmaal wet breekt en dat het bij de aktiedag inderdaad om een noodgeval ging, zowel voor wat de samenleving in het algemeen betreft als de vakbeweging in het bijzonder. Een spontaan en zelfstandig optredende massa, die natuurlijk aan het breken van de wet niet bij voorbaat een tijdslimiet zou hebben verbonden zou uiteraard héél anders bejegend zijn als de slechts schijnbaar zo radikale bestuurders.

De konklusie ligt voor de hand, dat een aktiedag die een succes werd omdat de regering er niet door in gevaar werd gebracht, de vakbeweging de schijn van strijdbaarheid op zich kon laden en de werkenden stoom konden afblazen, niet beschouwd kon worden als het voorteken van een "winter van ontevredenheid". Maar wie daaruit af zou leiden dat zulk een winter zich derhalve niet zal voordoen heeft te haastig gevolgtrekkingen gemaakt. Als het aan de vakbeweging ligt komt zo'n winter er inderdaad niet, nu niet en in de toekomst niet.

Wat niet moet worden vergeten is, dat ook in 1979 de "*Winter of discontent*" niet door de TUC veroorzaakt werd en dat destijds de Britse transportarbeidersbond door het optreden van de vrachtwagenchauffeurs minstens zo verschrikt werd als de regering en de heersende klasse. De koele verstandhouding tussen de regering-Thatcher en de TUC en alles wat daaruit voortvloeit is ten dele niet meer dan een komedie, een komedie die er voor dient de vakbondsmythe min of meer in stand te houden in een tijd waarin de omstandigheden voor 't handhaven van die mythe minder gunstig zijn. Bepaalde maatregelen die de regering-Thatcher reeds heeft genomen of in het vooruitzicht heeft gesteld zijn de top van de vakbeweging allerminst onwelkom, al hoedt zij zich er zorgvuldig voor dat openlijk uit te spreken als de achterban zich onder haar gehoor bevindt 5).

Maar voor de arbeiders, voor die achterban, ligt de zaak natuurlijk volkomen anders. Wat we hiermee zeggen willen is dit, dat het even onmogelijk is om het uitblijven van een ontevredenheidsuitbarsting te voorspellen als te voorspellen dat ze wél plaats zal vinden. Door de strijd van de gezondheidswerkers heeft Groot-Brittannië een enigszins hete zomer be-

-
- 5) Als topfunktionarissen van de vakbeweging en vooraanstaande politici zich onder elkaar bevinden is het anders. De vroegere Labour-minister Barbara Castle vertelt in haar "*Diaries*" ("Notitieboeken") dat haar maatregelen tot hervorming van de vakbeweging door de bestuurders werden voorgesteld als tegen de vakbeweging gericht zijnde, maar dat zij in gesprekken met haar ronduit toegaven, dat dit geenszins zo was.

leefd, zij het dan ongetwijfeld minder heet als die van 1972 toen de dokwerkers in beweging waren. Of op die zomer een koude winter zal volgen die de regering zal doen huiveren, weet geen mens. Uitgesloten is het bepaald niet, gelet op het voortdurend bij de inflatie vergeleken dalend levensniveau van de werkenden en de weergalozes ijver waarmee mevrouw Thatcher iedere mogelijke veiligheidsklep onklaar maakt.

=====

KANTTEKENINGEN BIJ DE FILM "DE BERG"

Eind 1845, begin 1846 schreef Karl Marx in het eerste, aan de Duitse filosoof Feuerbach gewijde, deel van *"Die Deutsche Ideologie"*: *"Het kommunisme is voor ons niet een toestand, die moet worden verwezenlijkt, geen ideaal, waarnaar de werkelijkheid zich zou hebben te richten. Wij verstaan onder kommunisme de werkelijke beweging, die aan de huidige toestand een einde maakt"*. Het zijn deze woorden die de schrijver van deze regels onwillekeurig in herinnering kwamen bij het aanschouwen van de film "De Berg" van Gerrard Verhage (die op zondag 18 september door de VPRO werd uitgezonden) en bij het lezen van enkele aan die rolprent gewijde beschouwingen.

Het kan er de schijn van hebben dat hier sprake is van een even zonderlinge als willekeurige gedachtensprong, maar welbeschouwd is dat allerm minst zo. De film immers handelt over vijf oude mensen, die stuk voor stuk het kommunisme wél als een ideaal hebben opgevat, wél als iets waarnaar de werkelijkheid zich zou hebben te richten en die daarmee en daardoor hun ogen hebben gesloten voor de werkelijke beweging die binnen onze huidige maatschappij de bestaande toestand ondermijnt en aantast. Wat er in de film "De Berg" wordt uitgebeeld - ik zou bijna willen zeggen: op een schokkende wijze wordt uitgebeeld - is de tragiek van deze mensen. Maar het is niet hún tragiek alleen; het is de tragiek van alle idealisten, of ze nu in de C.P.N. zitten, in de C.P.N. gezeten hebben of nooit iets met de C.P.N. te maken hebben gehad.

Ik vind de schokwerking die er van "De Berg" uitgaat een buitengewoon merkwaardig iets en wel hierom, omdat de maker ervan zelf allerm minst van idealisme vrij is. Integendeel: uit diverse toelichtingen die hij aan interviewers heeft gegeven blijkt, dat hij een volstrekt idealistische kijk op de samenleving heeft. Als Djoeko Veeninga hem in de VPRO-gids aan het woord laat, dan zegt Gerrard Verhage, die zelf ooit CPN-er was: *"De klassenstrijd is voor mij een principe dat onbeschadigd uit de strijd is gekomen. Daar kun je gewoon mee door, als een uitstekend stuk gereedschap..."* Uit deze woorden blijkt, dat hij mijlenver verwijderd is van hen, die de klassenstrijd niet uit principe, maar uit bittere noodzaak voeren. Niet minder groot is zijn afstand tot diegenen, die in de klassenstrijd geen beginsel, maar een maatschappelijke werkelijkheid zien, die niet deze werkelijkheid als een "uitstekend stuk gereedschap" verstaan, maar die in de materialistische dialektiek het gereedschap hebben gevonden met behulp waarvan deze werkelijkheid kan worden geanalyseerd en begrepen.

Een term als *materialistische dialektiek* is helaas bij voortduring misbruikt - en wel juist door de idealisten - en bovendien misschien niet aan iedereen vertrouwd. Daarom kan ik beter zeggen, dat een materialistische maatschappijbeschouwing de sleutel vormt waarmee de geheimen van de samenleving, voor zover zij dan geheimen zijn, kunnen worden ontsloten. En een *materialistische* maatschappijbeschouwing is er een waarbij van de werkelijkheid wordt uitgegaan en het niet gaat om de vraag wat of er gebeuren moet, maar om de vraag wat of er gebeurt.

Aangezien de dingen die er in de menselijke samenleving gebeuren, alleen maar gebeuren doordat de mensen hun leven moeten *produceren* en daartoe onderling in bepaalde verhoudingen oftewel *produktieverhoudingen* verkeren, houdt in een klassenmaatschappij datgene wat er op maatschappelijk terrein gebeurt met de werkelijkheid van de klassenstrijd verband. Wie een idealistische kijk op de maatschappij heeft, wie idealen wil verwezenlijken, zo konstateerde ik, houdt z'n ogen gesloten voor de werkelijkheid, die draagt oogkleppen en die ziet niet wat er gebeurt. Dat is iets, dat in de film treffend wordt geïllustreerd. Als Nel Visch in 1922 naar Rusland reist passeert zij bij het naderen van Petrograd 1) de eilandvesting Kroonstad. Als ze over dat gedeelte van de reis komt te spreken, dan rept ze met geen woord van datgene wat daar zo'n jaar tevoren is gebeurd: de opstand van de proletarische matrozen tegen de zich als heersende klasse vestigende bolsjewistische machthebbers bij een poging 't radensysteem te herstellen. Dat het destijds - in 1922 - bepaald niet meeviel om het gebeuren in Kroonstad te analyseren spreekt vanzelf. Maar Nel Visch heeft het, doordat zij oogkleppen droeg, niet eens *gezien*. En misschien was 't geen kwestie van oogkleppen, maar behoorde ze tot dat veel voorkomende type van idealisten dat de ogen sluit omdat het niet zien *wil*. Zoals in de film alweer de oude Gerard Maas, die ronduit toegeeft, ten aanzien van de Stalin-terreur: "*Je wilde het niet weten.*"

Wat Nel Visch wél ziet is voor haar kijk op de samenleving al even karakteristiek als wat ze niet ziet. Ze heeft het over "*het wonder van het Russische volk*", dat - tijdens de jongste wereldoorlog - z'n persoonlijk belang aan het algemeen belang ten offer bracht. Dat er in een op loonarbeid gebaseerde samenleving van een *volk* geen sprake kan zijn, dat is al evenzeer aan de aandacht van Nel Visch ontsnapt als het feit, dat wonderen alleen maar in sprookjesboeken gebeuren. Bewonderenswaardige offers zijn er, altijd om zeer voor de hand liggende, dus allesbehalve wonderlijke redenen, ook door niet-Russen gebracht. Wie een voorbeeld wil: het massale gewapende verzet - de z.g. *levée en masse* - van de Franse *citoyens*, die de vruchten van hun revolutie wilden verdedigen tegen de feodale legers van de hertog van Saksen-Coburg.

Ik had het over sprookjesboeken. Daarin inderdaad hebben de vijf oude mensen die in "De Berg" voor de kamera verschijnen hun leven lang gelezen. Gerrard Verhage heeft volgens mij groot gelijk als hij in een vraaggesprek stelt, dat dit met psychologische mechanismen te maken heeft. Zeer terecht noemt ook hij het tragisch. En wat het allemaal nog tragischer maakt is dit, dat zij, op het moment dat het sommigen van hen begint te dagen dat

1) St. Petersburg werd na de februarirevolutie van 1917 omgedoopt tot Petrograd. Pas na Lenins dood in 1924 zou het Leningrad gaan heten.

zij zich hun leven lang aan sprookjes hebben vergaapt, te oud zijn om zich nog in wat anders te kunnen verdiepen. Ze staan met lege handen ofwel ze klampen zich, omdat ze het weten of vermoeden, krampachtig aan hun geliefkoosd sprookje vast. Dat is de starheid die bijvoorbeeld Jans Gortzak aan haar man Henk verwijt.

Maar is, zo zal men wellicht vragen, de Russische bolsjewiekenrevolutie dan een *sprookje*? Vanzelfsprekend niet. Zij is zomin een sprookje als de grote burgerlijke Franse revolutie van 1789 of de burgerlijke revolutie van 1688 in Engeland. Een sprookje is datgene wat er door de deelnemers omtrent deze revoluties wordt verteld. Het is een sprookje, dat de grote Franse revolutie vrijheid, gelijkheid en broederschap tot stand bracht; het is eveneens een sprookje dat de Russische revolutie de arbeiders bevrijdde van de loonslavernij. Wáár is daarentegen, dat beide revoluties, zowel de Franse als de Russische, een einde hebben gemaakt aan feodale verhoudingen en de weg hebben gebaand voor de kapitalistische maatschappij. Inderdaad: óók de omwenteling van 1917 was een *burgerlijke*, zij het dan één die zonder de bourgeoisie door het proletariaat (en de boeren) moest worden voltrokken. Dat burgerlijk karakter verklaart - samen met de bijzondere historische en typisch Russische omstandigheden waaronder zij plaats vond - de loop die zij heeft genomen. In zijn gesprek met Djoeke Veeninga zegt Gerrard Verhage: "*Misschien is het hele communisme wel negentiende-eeuws*". Met die woorden slaat hij - onbewust naar mijn overtuiging - de spijker op zijn kop. Want wat hij onder *communisme* verstaat, dat is het *bolsjewisme*, dat wil zeggen: de theorie van de 19e-eeuwse burgerlijke revolutie in haar 20ste-eeuwse, Russische vorm, zoals het *maoïsme* de theorie is van de 19e-eeuwse burgerlijke revolutie in haar 20ste-eeuwse Chinese vorm.

Dat dit soort uitlatingen uit Verhage's mond kunnen worden opgetekend komt doordat hij veel jonger is dan de figuren die hij heeft gefilmd. Voor hem hoeft het feit dat hij een tijdlang in het bolsjewistische sprookjesboek heeft gelezen nog geen al te tragische gevolgen te hebben. Hij ziet dat "*de hele communistische beweging in een crisis verkeert*", maar hij ziet nog niet, dat de steeds duidelijker aan de dag tredende, steeds moeilijker te verbergen tegenstelling tussen sprookje en werkelijkheid, tussen mythe en feitelijke verhoudingen, tussen de bolsjewistische *ideologie* en het Russische staatskapitalisme, de oorzaak van deze crisis is. En pas nadat hij de Russische ideologie zal hebben doorgeprikt zal hij voor zich de weg hebben vrijgemaakt naar die kommunistische beweging, die Marx analyseerde door zich af te zetten tegen de toenmalige Duitse ideologie. Dan zal hij niet alleen - zoals tegenover Djoeke Veeninga - vaststellen dat de CPN een *traditie* en een *geschiedenis*, alsmede een *filosofie* heeft (wat op zichzelf nietszeggende beweringen zijn). Hij zal er aan kunnen toevoegen dat de burgerlijke filosofie van deze partij en haar radikaal sociaaldemokratische traditie gemaakt hebben dat zij in de loop van haar geschiedenis telkens en telkens weer een positie innam, die strijdig was met de belangen van de arbeidende klasse.

We schijnen wat van de film te zijn afgedwaald. Maar schijn bedriegt. Want filosofie, traditie en geschiedenis bepalen het karakter ofwel de psyche van een partij en het is het karakter van de C.P.N. dat bepalend is voor het karakter of de psyche van de CPN-ers. Het lijkt geen twijfel, zo meen ik, dat de CPN van Ina Brouwer niet meer de CPN van Paul de Groot is en de CPN uit zijn dagen niet meer de CPN van Wijnkoop of van Van Raven-

steijn uit de jaren '20. Maar een zéér bepaalde CPN heeft haar stempel gedrukt op die generatie partijleden waarvoor de figuren in "De Berg" representatief zijn. Waarom deze film die titel heeft gekregen wordt in het begin ervan toegelicht. De titel slaat op een voorstelling, een beeld, waarvan Lenin zich eens bediende: het beklimmen van een berg is, met de verrukkingen die de top biedt in het vooruitzicht, niet zo moeilijk. Het afdalen daarentegen wél omdat daarbij een dergelijke inspiratie ontbreekt. De gefilmde personen, zo wil Verhage aanduiden, hebben elk op hun wijze de grootste moeite om van de berg omlaag te komen.

Ook afgezien van dit beeld lijkt mij de titel zinvol. De gefilmde personen bevinden zich inderdaad op een berg en wel op één die zo hoog is, dat de onder de top drijvende wolken hun volkomen het zicht op de werkelijkheid ontnemen. Zolang boven die wolken de zon scheen sloegen ze daar geen acht op. Nu het in hun leven avond is geworden realiseren ze zich opeens dat ze verloren zijn. Ze vormen een *verloren generatie*, tijdgenoten van een revolutie, welker overwinning wat anders betekende dan zij met fanatiek geloof geloofden. Een dramatische vergissing. Hoe dramatisch wel, dat wordt door de kamera schrijnend en meedogenloos onthuld. Maar de aard van de vergissing blijft buiten beeld. De film gaat nóch over de historische ontwikkeling van de C.P.N., noch over het revolutieproces in Rusland. Zij gaat over het menselijk drama en maatschappelijke en politieke ontwikkelingen blijven op de achtergrond. Dat vormt zowel de kracht van deze rolprent als haar zwakheid. Haar kracht, omdat het tragische en dramatische daardoor een buitengewoon sterk accent krijgt; haar zwakheid, omdat hierdoor de tegenstelling tussen ideaal en werkelijkheid helaas te zwak wordt geschilderd.

C.B.

(De film "De Berg" vormde in de jongste vergadering van de redactie van "Daad en Gedachte" onderwerp van gesprek. In tal van opzichten oordeelden de aanwezigen op dezelfde wijze. Niettemin lijkt bovenstaand opstel toch niet volledig de naar voren gebrachte oordelen weer te geven. Vandaar dat het stuk - in afwijking van onze gewoonte - met initialen ondertekend is.)

=====

DE NIEUWE MANAGERSKLASSE IN CHINA ZIT

STEEDS STEVIGER IN HET ZADEL

In de achter ons liggende septembermaand is in de Grote Volkshal in Peking het twaalfde kongres van de Chinese C.P. gehouden. Aan de vooravond daarvan verklaarde partijvoorzitter Hu Yaobang: *"Dit kongres zal de overwinning schetsen van de grote historische omschakeling die de laatste zes jaar heeft plaats gevonden sinds de vernietiging van de kontra-revolutionaire Jiang Qing-kliek"*. Vrijwel hetzelfde, maar dan in wat minder bloemrijke taal, betoogde op 1 september *De Volkskrant*: *"Het kongres zal de*

kroon zetten op het werk van China's sterkste man, Deng Xiaoping, die sedert de dood van Mao Zedong zes jaar geleden met ijzere wilskracht een aantal politieke en economische veranderingen heeft doorgevoerd....." Met beider woorden is de betekenis van het Chinese partijcongres nauwkeurig aangegeven. Met ieder woord dat in de Pekingse Volkshal werd gesproken werd de zegepraal bevestigd die de nieuwe Chinese managersklasse na een verbeten strijd van vele jaren behaald heeft op de bureaokraten en ideologen van de Chinese partij.

Wij hebben - onze lezers zullen 't zich ongetwijfeld herinneren - vele malen uiteengezet waarom wij Deng Xiaoping als de uitgesproken vertegenwoordiger van 't Chinese managerdom beschouwen en zullen hier zo min mogelijk in herhalingen vallen. Een simpele verwijzing naar het feit dat Deng economische liberalisering en modernisatie, een aanpak van de bureaucratie en de corruptie en een verhoging van de arbeidsproduktiviteit voorstaat, is, dachten wij, voldoende om ons standpunt te illustreren. Wat wij op deze plaats aan voorgaande beschouwingen slechts behoeven toe te voegen is, niet alleen dat Deng op de eerste kongresdag nog eens nadrukkelijk heeft verklaard dat de economische opbouw in China voorrang dient te hebben, maar bovendien dat hij er opnieuw ingrijpende hervormingen in het vooruitzicht heeft gesteld, hervormingen die niet door de een of andere ideologie maar door de maatschappelijke werkelijkheid worden gedikteerd. Hiermee en met vele soortgelijke kleine details is het ongetwijfeld in overeenstemming, dat de Chinese korrespondent van het Franse dagblad *Le Monde* heeft betoogd, dat de Chinese C.P. bezig is zich van een ideologische tot een pragmatische 1) partij te ontwikkelen. Dat is een andere partij dan die onder Mao Zedong. Het is een partij die, zoals Hu Yaobang verklaard heeft, "resoluut de ketenen van dogmatisme en de persoonlijkheidskultus heeft verbroken".

Hu Yaobang is een beschermeling van Deng. Het is tekenend dat hij de plaats heeft ingenomen van Hua Guofeng, die de "grote roerganger" als zijn opvolger had aangewezen en die een tijdlang een soort van tussenpositie tussen Mao en Deng innam 2) eer hij uit zijn topfunctie(s) werd gezet en naar het tweede, mogelijk het derde, plan werd geschoven. Sinds zijn rehabilitatie heeft Deng Xiaoping hoe langer hoe meer macht gekregen (als gevolg uiteraard van de toenemende macht van de managersklasse) en hij is er tevens in geslaagd die macht hoe langer hoe meer te konsolideren. Betekent dit nu, dat er definitief een einde is gekomen aan de worsteling tussen de oude partijbureaucratie en de vertegenwoordigers van de nieuwe heersende klasse? Wij zien het zo, dat deze nieuwe klasse door hen die het maoïstische verleden vertegenwoordigen niet meer uit het zadel zal kunnen worden gelicht, maar dat dit nog niet wil zeggen dat er tussen de ene en de andere groep geen achterhoedegevechten meer zullen worden geleverd.

Kort voor het begin van het jongste partijcongres zei Hu Yaobang dat hij "er zeker van was, dat China een lange periode van stabiliteit tege-

1) Pragmatisme is de naam van een vooral in Amerika ontwikkelde filosofie, waarin het praktisch handelen een belangrijk element vormt en die zich tegen dogmatiek keert.

2) Voor een nadere beschrijving van deze tussenpositie van Hua Guofeng zij verwezen naar "Daad en Gedachte" van april 1980, blz. 8 e.v. en in het bijzonder blz. 11.

moet ging, een periode die tot aan de eeuwwisseling zou duren." Dat is de taal van een nieuwe klasse, die zeker is van haar zaak. Maar Hu voegde er even later aan toe, dat hij er niet voor 100% zeker van was, al was hij dat wel voor minstens 90%. De uitkomst van het twaalfde kongres is deze, dat de positie van Deng weliswaar verder is versterkt, maar dat deze toch niet in alle opzichten zijn zin heeft gekregen. De partij omhelst de leer van Mao Zedong niet langer, maar binnen de partij bestaat niettemin nog altijd een stroming die zich tegen het door Deng voorgestane beleid verzet. Botsingen tussen de fractie-Deng en deze stroming (waarvan onder andere Hua Gofeng nog steeds een exponent is) zijn niet uitgesloten. Maar de reeds door ons genoemde korrespondent van *Le Monde* heeft er niet voor niets nadrukkelijk op gewezen, dat het voortgaan op de weg van modernisering en hervorming voor de Chinese leiders "een kwestie van leven of dood" is. Deng's hoge ouderdom, de duidelijk anders gerichte ambities van het leger en rondspokende schimmen uit het jongste verleden kunnen op de weg naar modernisering evenzovele obstakels blijken. Maar ook als Deng zou komen te sterven voor het door hem ontworpen gebouw voltooid zou zijn, dan nog zal zich de modernisering doorzetten. Want zij is niet uit een gril van Deng geboren, niet één van zijn stokpaardjes of liefhebberijen, maar een maatschappelijke noodzakelijkheid, waaraan het staatskapitalistische China eenvoudig niet ontkomen kan.

=====

K W A M W E R K E L I J K I N M E I 1 9 6 8 I N F R A N K R I J K

D E V E R B E E L D I N G A A N D E M A C H T ?

In *Het Parool* van 25 september j.l. stond paginagroot een vraaggesprek met de filmer Jan Vrijman afgedrukt. In de loop daarvan zei deze onder meer:

"Toen kwam mei '68, de studentenopstand in Parijs, met die kreet 'De verbeelding aan de macht'. Maar toen dacht ik..... dat moeten we niet hebben. Als er iets aan de macht moet is 't de redelijkheid....."

Waarmee we hier te maken hebben is de wijdverbreide, telkens weer opduikende, maar totaal verkeerde karakteristiek van wat er in mei en juni van genoemd jaar in Frankrijk aan de hand was.

Zeker, er was zoiets als een opstand van de Parijse studenten. Maar tegen de achtergrond van alles wat zich op hetzelfde tijdstip afspeelde moet aan dat studentenverzet een volstrekt ondergeschikte betekenis worden toegekend. Mei 1968 was niet in de eerste en niet in de tweede of derde, maar op zijn hoogst in de laatste plaats de maand van de studentenopstand. Mei 1968 was de maand waarin negen miljoen Franse arbeiders het werk neerlegden en de bedrijven bezetten. Mei en juni 1968 waren de maanden waarin de beroemde bezettingsstakingen van 1936 onder de Volksfrontregering ge-

heel en al door een nog veel omvangrijker proletarische aktie in de schaduw werden gesteld. En niet de studenten met hun ludieke leuzen en even ludieke affiches en posters ontwikkelden een voor de heersers gevaarlijke macht, maar de Franse arbeiders deden dat.

Gevechten in het Quartier Latin, pal voor de ogen van buitenlandse persvertegenwoordigers, waren spektakulair en kregen alle aandacht. Bijna niemand lette er op, wat er in het land gebeurde: de treinen kwamen tot stilstand, in sommige industriecentra leverden de werkers slag met de oproerpolitie en joegen die voor zich uit. Direkties werden gegijzeld in fabrieken waar de arbeiders de lakens begonnen uit te delen. Niet de 'verbeelding' dreigde de macht te verwerven. Zo er al van een dergelijke dreiging serieus sprake was, ging die van de werkende klasse uit. Zo zagen het ook de beide grote Franse vakcentrales, die zich in duizend bochten wrongen om de arbeiders weer in het gareel te krijgen.

De uitlating van Jan Vrijman slaat op niets. Dat we er aandacht aan schenken is alleen omdat zij niet op zichzelf staat en omdat wij het nuttig vinden datgene wat destijds de Franse arbeiders bij hun spontane en zelfstandige akties hebben gedaan niet in vergetelheid te doen raken.

=====

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

(3e kwartaal 1982)

B.B. te E. f 100.-; B.v.B. te M. f 25.-; J.B. te A. f 30.-; W.v.D. te L. f 8,64; T. de J. te A. f 50.-; M.N. te d. H. f 35.-; G.A. de P. te B. f 50.-; G.S. te N. f 30.-; J.L.M.V. te H. f 75.-; K.V. te L. f 50.-; A.F.W. te N. f 25.-; S.M.Z. te D. f 50.-; J.H.A. v.d. V. te L. f 35.-.

Totaal f 563,64.

Het behoeft natuurlijk geen betoog dat wij allen, die ons geld hebben doen toekomen, hartelijk danken. Het is belangrijk, dat wij behoorlijk wat geld binnenkrijgen, want daarvan is het voortbestaan van "Daad en Gedachte" afhankelijk. Zelf kunnen we met nog zoveel liefde onze tijd - en ons geld - aan ons blad schenken, zonder de hulp van alle lezers is het niet mogelijk de touwtjes aan elkaar te knopen. Mogen we daarom nog weer eens een beroep doen op die lezers, die nog altijd wat laks in het betalen zijn, om nu een wat vlotter - en wat royaler - over de brug te komen? "Daad en Gedachte" is niet alleen van de redactie, maar ook van de lezers. Van onze erkentelijkheid kunt u overtuigd zijn.

=====

MOETEN WIJ ALS TEGENSTANDERS VAN DE

VAKBEWEGING WORDEN BESCHOUWD ?

Meer dan eens hebben wij gemerkt, dat mensen die niet al te zeer vertrouwd zijn met onze opvattingen, ons voor tegenstanders van de vakbeweging houden. Een dergelijke kijk echter berust op een grondig misverstand, een misverstand dat al even hardnekkig is als dat, volgens welk men ons voor tegenstanders van organisatie houdt.

Wat de vakbeweging betreft: wij zijn er niet tégen en wij zijn er niet vóór, omdat wij de verschijnselen in de samenleving niet als een zaak van vóór of tégen beschouwen. Waar wij wat op tegen hebben is: slachtoffer worden van sociale mythen of dwalingen; bepaalde karakteristieken klakkeloos aannemen op gezag van diegene of datgene die of wat gekarakteriseerd moet worden.

De vakbeweging heeft een bepaalde functie in de kapitalistische maatschappij: zij is de centrale die de verkoop van de waar arbeidskracht reguleert; de afzonderlijke bonden zijn de instrumenten met behulp waarvan de kapitalistische loonwet wordt verwezenlijkt; de vakbeweging is - als gevolg hiervan - tevens het belangrijkste instrument tot handhaving van de sociale vrede.

Wordt hiermee ook maar iets ten nadele van de vakbeweging gezegd? In geen enkel opzicht, zomin als er bijvoorbeeld iets ten nadele van de melkboer wordt gezegd, indien men eenvoudig constateert, dat het zijn functie is om voor de distributie van de melk te zorgen. Eerst wanneer er zou worden opgemerkt, dat hij een knoeier is die water bij de melk voegt, wordt er iets ten nadele van hem verteld.

Maar komt onze analyse van de vakbeweging dan niet op iets dergelijks neer? Betogen wij dan niet herhaaldelijk dat de vakbeweging als geheel of de één of andere vakbond in het bijzonder een kompromis heeft gesloten, dat wil zeggen: "water bij de wijn heeft gevoegd"? En voegen wij er dan in een dergelijk geval niet meestal nog - overeenkomstig de waarheid - aan toe, dat dit buiten weten van de achterban is geschied?

Inderdaad, maar er is nogal enig verschil of een melkboer dan wel de vakbeweging water bij de melk voegt. Het is namelijk de functie van de melkboer om dat **n i e t** te doen en het behoort nu juist tot de functie van de vakbeweging om dat **w é l** te doen. Een melkboer die water bij de melk doet, **k n o e i t**. Een vakbeweging die compromissen sluit knoeit niet. Op iedere **m a r k t** wordt er gevraagd en geboden, wordt er afgedongen en handjeplak gespeeld en dus óók op de arbeidsmarkt. Op die wijze immers komt de prijs tot stand. Een boer kan voor zijn schapen wel ik weet niet wat voor prijs vragen, maar wie geen vreemdeling is in de schapenfokkerij weet best voor welk bedrag ongeveer hij ze, na veel loven en bieden, tenslotte van de hand zal kunnen doen.

Het is de functie van de vakbeweging over de prijs van de arbeidskracht te onderhandelen en het behoort tot de functie van de vakbeweging compromissen te sluiten. Alleen degenen die de functie van de vakbeweging geheel ánders zien, zijn van mening dat hiermee een ongunstig oordeel omtrent de vakbeweging wordt uitgesproken. Dat is niet zo. Er wordt alleen maar een vernietigend oordeel gegeven over de illusies, die de vakbeweging

omtrent zichzelf verbreed, over de illusies die velen omtrent de vakbeweging koesteren. En als er wordt vastgesteld dat de één of andere bond is opgetreden achter de rug van zijn leden om, dan wordt daarmee alleen maar onderstreept, dat het instituut van de vakbeweging niet democratisch funktioneert. Da's geen verwijt aan de vakbeweging, da's een weerlegging van het sprookje, dat de vakbeweging zo'n democratische instelling zou wezen.

Leidt onze analyse van de vakbeweging tot de konklusie, dat arbeiders de vakbeweging maar beter de rug kunnen toekeren? Welnee. Is er iemand in een gezelschap die zal protesteren, wanneer er wordt opgemerkt dat een bank een *kapitalistische instelling* is? Natuurlijk niet. Of een supermarkt? Al evenmin. Maar zo'n opmerking wil toch niet zeggen, dat men z'n geld van de bank moet halen (als men het er op heeft staan) of niet meer in een supermarkt moet kopen? Wat zo'n opmerking over een bank alleen maar betekent is, dat het onzin is om te geloven, dat er ook maar enige bank zou zijn, die met j o u "meedenkt", of dat de supermarkt zou zijn uitgevonden om j o u w portemonnee te spekken.

Om tot de vakbeweging terug te keren: voor zover zij haar functie als verkoopcentrale van de arbeidskracht vervult, is deze functie zowel voor kapitalisten als voor arbeiders van betekenis. Als hoedster van de sociale vrede is zij uiteraard van de grootste betekenis voor het kapitalisme. Maar het zou totaal verkeerd zijn om te denken, dat de vakbeweging een instrument is met behulp waarvan de strijd t e g e n het kapitaal zou kunnen worden gevoerd. Wie dat konstateert is zomin een tegenstander als een voorstander van de vakbeweging. Hij keert zich alleen tegen de charlatans die de goegemeente proberen wijs te maken, dat de vakbeweging iets anders zou wezen dan zij werkelijk is.

=====

E E N T O E P A S S E L I J K M A R X - C I T A A T 1)

"In het dagelijks leven weet elke kroegbaas zeer goed onderscheid te maken tussen dat wat iemand voorgeeft te zijn en dat wat hij werkelijk is. Met de maatschappijwetenschap is het anders gesteld. Die bekijkt iedere maatschappelijke instelling op de manier waarop deze zichzelf bekijkt."

- 1) We hebben het citaat - zonder de wezenlijke inhoud of bedoeling ervan aan te tasten - een tikkeltje aangepast.

=====